

Светлана Стефановић

svetlana.s@arhivyu.rs

Архив Југославије

Београд

Жене су биле присутне

Dugi ženski marš. Položaj radnica i ženski aktivizam u Hrvatskoj između dvaju svjetskih ratova / Ana Rajković – Zagreb : DAF, 2021 (Zagreb : Sveučilišna tiskara d.o.o.). – 297 str. ; 21 cm. – ISBN 978-953-6956-57-9

Млада хрватска историчарка Ана Рајковић докторирала је 2020. године на Филозофском факултету Универзитета у Загребу на тему *Ideološki prijedori (kontroverze) u radničkom pokretu u Osijeku (1918–1939)*. Ради у Хрватском институту за повијест – Подружници за повијест Славоније, Срема и Барање. Рајковић је, осим тога, сарадница бројних феминистичких портала те чланица редакције *Нови пламен*. Ауторка је књиге о славонским анархистима на прелазу из 19. у 20. век (*Širenje bludnih ideja*) и коауторка, уз Твртка Јаковину, студије *Povijest neostvarenih mogućnosti. Socijaldemokracija i nastanak Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1918–1921)*. Фокус њених истраживања налази се на пољу друштвене и родне историје.

Књигу *Дуги женски марш* објавила је издавачка кућа ДАФ, основана 2000. године и специјализована за публикавање књига из подручја политичких теорија (првенствено анархизма), савремене ликовне уметности, театра, музике и филма те књижевности, која се наслања на анархистичке идеје. Књига је резултат интересовања Ане Рајковић за питања радница, али и за јавни ангажман жена уопште. Њена основна претпоставка јесте да историја жена представља наратив о маргиналној скупини, која је у традиционалним историографским приказима остала невидљива.

У периоду између два светска рата, под *активизмом* се подразумева деловање унутар разних удружења и радничког женског покрета, борба за право гласа, за приступ образовању и професијама, за измену законских регулатива (за право на побачај) и слично. Сходно томе, ауторка је у књизи покушала да реконструише видове женског ангажмана на простору Хрватске од краја Првог светског рата¹ до успоставе Бановине Хрватске (1939) у оквиру Краљевине Југославије и да покаже да су они били условљени националним, као и међународним контекстом. *Активизам* ауторка анализира кроз штрајкове, петиције, оснивање друштава, борбу против милитаризма и

слично. Дакле, кроз све видове деловања која су за циљ имала укидање патријархалних и других образаца традиционализма, односно која су жене извеле у јавну сферу и потакле редефинисање њихове улоге у приватним оквирима.

Књигу чине следећа поглавља: уводно (о теоријским и методолошким приступима, историји жена и проблематици деловања жена у јавној сфери), „Хетерогеност женских идентитета“, „Супротстављање традицијским обрасцима“, „Нова жена и стара нада“, „Друштвенополитичка ангажираност“ и закључно. Коришћени су различити извори, од фондова Државног архива у Загребу и Осијеку до периодике – новина и часописа, који су штампани преваходно у Загребу, Осијеку, Славонском Броду, Вараждину, Борову и Вуковару, али и Београду и Марибору. Истраживање се заснива и на објављеним изворима, страном и домаћој литератури. Ана Рајковић се позива на радове Јованке Кеџман и Неде Божиновић, Лидије Склевицки, Андрее Фелдман и Иде Ограјшек Горењак, Адриане Захаријевић, Ренате Јамбрешић Кирин, Гордане Стојаковић, Станиславе Бараћ и других.

Ана Рајковић се успешно изборила с дефиницијом феминизма (грађански/буржујски vs. марксистички) те супротставила премиси да се у међуратном периоду не може говорити о комунистичком женском покрету, поткрепљеној тезом о недостатку масовности, као и чињеницом да су комунисти улазили у легалне синдикате (попут Уједињеног радничког синдикалног савеза Југославије, УРССЈ). Ауторка је инкорпорисала женску у општу, светску и југословенску повест. Да би што боље приказала различите мотивације за активизам применила је компаративну методу. Примера ради, поредила је карактерно потпуно два различита женска друштва, Хрватску жену и Женски покрет, односно мотивацију и разлоге за ступање у штрајк радница различитих творница/предузећа. Ту методу је користила у анализи друштвено-политичког положаја жена у Краљевини Југославији у односу на онај у осталим европским земљама, пре свега у Великој Британији и Немачкој (због доступности секундарних извора).

Најзначајнији делови књиге *Дуги женски марш* управо су они у којима се анализирају штрајкови радница. Штрајкови, који су у међуратном периоду постали свакодневна појава, откривају да су раднице биле и те како свесне свог подређеног економског и друштвеног положаја (ниских плата, лоших хигијенских увета итд.). Обуставе рада представљале су средство којим су оне освајале јавни простор и износиле своје ставове. У синдикалним оквирима жене су се бориле за боље услове рада и бавиле питањима равноправности уопште те права гласа. Портрети „бунтовних“

жена, активисткиња из радничког и комунистичког покрета значајни су не само за локалну историју жена, већ и за историју југословенског радничког покрета. Међу њима се истиче онај Аделе Павошевић (осјечке Розе Луксембург), која је учествовала на Конгресу уједињења у Београду 1919. године.²

Дуги женски марш је синтеза постојећих спознаја о деловању женских организација и женском питању у међуратном периоду, надограђена резултатима ауторкиног истраживања. Као таква омогућује академској и широј читалачкој публици упознавање с феминистичком теоријом, односно теоријским и методолошким приступима проучавању историје рода те деловањем хрватских активисткиња за време Краљевине СХС/Југославије.

---

¹ Троједне Краљевине Хрватске, Славоније и Далмације.

² И у формирању Социјалистичке радничке партије Југославије (комуниста).

Svetlana Stefanović
svetlana.s@arhivyu.rs
Archives of Yugoslavia
Belgrade

Women Were Present